

נושא: ועדת היגוי מס' 2 – "גנים ופארקים": גיבוש הנחיות תכנון לילדים וצעירים ומשפחותיהם

מועד הישיבה: 24.2.2020

מועד הפצת הסיכום: 3.3.2020

עיקרי הדברים (מצ"ב מצגות מלוות)

- יו"ר ועדת ההיגוי, גנאדי קמנצקי ונציגת קרן ברנרד ון ליר, דניאלה בן עטר, ברכו את חברי הוועדה על השתתפותם הפעילה בתהליך גיבוש הנחיות וברכו משתתפים חדשים.
- יועצי הנוף של צוות גיבוש הנחיות הציגו את מבנה מסמך הנחיות אשר נשלח לחברי הוועדה וכן דוגמאות להנחיות.
- פרק גנים ופארקים כולל הנחיות לשלב התכנון הכולל, התכנון המפורט והניהול והאחזקה. כמו כן, בהמשך יגובשו מדדי הערכה לבחינת תפקוד הגינות והפארקים על פי עקרונות מוסכמים. חלקו הראשון של הפרק – התכנון הכולל - מחולק להנחיות מחוץ לגן, בסף הגן ובתוך הגן. חלקו השני של הפרק - תכנון לביצוע - כולל הנחיות בנושאי התנועה, השהייה והישיבה, המשחק והחשיפה לטבע.
- במרכז הנחיות עומד הקשר בין המלווה המבוגר והילד. קשר זה הוא הבסיס לתחושת הביטחון של הילד הצעיר לגלות ולחקור את העולם הסובב, ומהווה מרכיב קריטי במחשבה על עיצוב סביבות הגנים והפארקים כתומכים בילדים צעירים. בנוסף, הגישה מדגישה את שלבי ההתפתחות של הקשר בין הילד והמלווה לאורך השנים הראשונות, ואת ההשפעה של ההקשר המקומי (תרבותי או פיזי) על עיצוב הגנים והפארקים.
- טים גיל, סופר ומומחה בינלאומי בנושא "משחק חופשי לילדים" הציג גישות לפיתוח משחק בעיר על ידי פיתוח שכונות ידידותיות לילדים, תכנון מחדש של גינות משחק, ושילוב כלי הערכת סיכונים ותועלות בתהליך פיתוח אזורי המשחק והשהייה.
- חותם זהבי, מנהל אגף בטיחות סביבתית במוסדות חינוך הציג את העבודה המקודמת בנושא שילוב חצרות משחקים טבעיות במוסדות החינוך.
- בשמת צפדיה-וולף, מנהלת המחלקה לפיתוח ותכנון קהילתי בעיריית תל אביב יפו, הציגה את תהליך הטמעת הגישה לתכנון לילדים וצעירים ומשפחותיהם במרחב הציבורי, ותוצרי עבודה בתכנון וביצוע גנים בעיר.

עיקרי התייחסות המשתתפים

- נציג משרד השיכון, יצחק מולדובסקי:
 - יש להתייחס לתכנים המתאימים לכל סוג של גן על פי רמתו (שכונתי, רובעי, עירוני וכדומה), במטרה לסייע לבודקי תכניות ליישם את המדיניות.
 - יש להטמיע את הנחיות המוצגות בפרק זה גם בשלב התייחסות לתכנון חצרות מוסדות ציבור.
 - יש לערוך תיאום מול הפרויקט של משרד השיכון בעניין ניהול נגר בשטחים ציבוריים פתוחים.
- נציגת עיריית ירושלים, מריאנה סיגלוב קליין:
 - יש לשלב כלים שיטתיים במסמך הנחיות כגון נוסחאות אצבע ורשימות מלאי.
 - יש לבחון המלצות לגידור באמצעות צמחייה או פינות משחק, במקום גידור תעשייתי.
- נציג פורום מינהלים קהילתיים בירושלים, קותי גלעד:
 - יש לשלב היבטים קהילתיים בתכנון הגנים והפארקים כגון לוחות מודעות ואירועים.
 - קיימת סתירה בין שיתוף הציבור ובין הרצון לחנך ולהסביר גישה חדשה שאינה מקובלת.

- ישנה חשיבות של שילוב ההנחיות לגיל הרך בתכנון למגוון משתמשים כגון קשישים או בני נוער. דוגמה לכך היא שילוב שימושים כגון מתקני ספורט במרחב הציבורי.
 - יש לשלב התייחסות לניצול גינות כיס בשכונות מצטופפות. בתשובה, יועץ הנוף הציע לשלב הנחיה המגבילה פיתוח "פורמאלי" לעד 50% משטח כל גן, במיוחד גינות כיס קטנות. ניצול שטחים אלה למתקני משחקים סטנדרטיים פוגע באופי הגן ורווחת התושבים.

• נציג משרד החינוך, רותם זהבי, העיר כי הגישה המוצגת בהנחיות תואמת את התהליך המקודם על ידי משרד החינוך. כיוון שמדובר בתהליך ארוך טווח, ראשית יש ליצור הנחיות המתאימות למקבלי החלטות, ובהמשך יהיה צורך לתרגם את ההנחיות לרמות מעשיות של מתכננים בשטח, יצרני משחקים ותקנים.

• נציגת משרד השיכון, שירי פונדמינסקי:
 - יש חשיבות רבה לחינוך והסברה להורים בהטמעת ההנחיות. נושא המרחב הציבורי חשוב לכלל הציבור במסגרת הצורך לחשיפה לטבע, והגינות והפארקים הן המענה הראשי לכך. במסגרת זו, מומלץ לשים דגש על הצורך גם בחשכה בעיר ולהציע תנאים המאפשרים "טיולי לילה".

- יש לשלב במהלך ההטמעה של ההנחיות רשויות מקומיות פריפריאליות, על מנת לתת מענה לסוגיות משמעותיות עבורן. בתשובה, מנהלי הפרויקט העירו כי בועדה חברים נציגי מגוון רשויות מקומיות, וכי התובנות שלהם משמעותיות במיוחד לגיבוש ההנחיות.

• נציגת המועצה לבניה ירוקה, ענת הורוביץ:
 - יש להדגיש את החשיבות ליצירת מקומות בעלי משמעות וייחודיות על פני בחירה של מתקנים אחידים.

- יש להדגיש את המרכיב של שיתוף ילדים בתהליכי התכנון, בפרט ילדים מגילאי 5 ומעלה.

• נציג עיריית ת"א-יפו, דניאל ברון ביקש להוסיף, לצד החשיבות של החשיפה לטבע, גם את החשיפה למרכיבי מורשת בניה והיסטוריה מקומית וכן תוכן קהילתי. היבטים אלה יכולים להיות משמעותיים ביצירת מקומות ייחודיים ומשמעותיים וכמסר פדגוגי.

• נציגת עיריית בית שמש, יעל היימן:

- גן מבוא בית שמש הוא דוגמה מוצלחת לכלל ההנחיות שהוצגו בועדה.
 - יש לשים דגש על שימור הטבע גם בעת פיתוח גני משחקים פורמאליים.

- יש לתת מענה לבעיית הגידור הרב במרחב העירוני. יועצי הנוף העירו כי הגידור הוא פעמים רבות תוצר לוואי של תכנון שלא משכיל להפריד באופן מרחבי בין פעילויות שונות וכן כי חלק מהואנדליזם בגינות – המביא לגידור – יוכל לקבל מענה אם ייצרו מקומות המתאימים לבני נוער.

• נציגת ארגון "בטרם", איילת גבעתי:

- ישנה חשיבות רבה לתהליך ההטמעה וההסברה להורים וליצרני מתקני משחק.
 - מומלץ לשלב נציגים של יצרני המתקני המשחק ואגפי שפ"ע בעיריות בועדת ההיגוי. יועצי הנוף ומנהלי הפרויקט העירו כי בפרק "ניהול ואחזקה" יערך תיאום של הנושא עם אגפי שפ"ע וכי בהמשך תוקדש ישיבה עם משתתפים נוספים, העוסקת בהטמעת ההנחיות.

- מתכננת גינות משחק, יערה בשן-חכם, העירה כי חסם משמעותי הוא סלידתם של הורים רבים מלכלוך ופעילות בלתי צפויה, כפי שנהוג בחצרות "טבעיות". לדעתה, יש לנסות למתן את הדומיננטיות של תפיסת הבטיחות בישראל.
- אדריכל מוסטפא אבו רומי:
 - ההנחיות שהוצגו מסייעות לייצר מסגרת חשיבה ברורה בנושא.
 - יש להשקיע בתהליך ההטמעה, ובפרט בהעלאת המודעות להשקעה הנדרשת לתכנון איכותי ובקרה.
 - בשלב גיבוש ההנחיות למוסדות ציבור יש לערוך תיאום מול הנחיות משרד הבריאות לשילוב טבע במוסדות חינוך.
- יועצת התפתחות הילד, ד"ר דנה שי, הדגישה את החשיבות של המשחק בתכנון גינות ופארקים. לטענתה, הנוכחות והפעילות של המלווה המבוגר בתהליך המשחק הם קריטיים על מנת שהילד ירגיש ביטחון לקחת סיכונים ולהתפתח. לכן, יש לתת מענה ועידוד למעורבות מבוגרים באזורי המשחק של הילדים.
- נציגת משרד החינוך, סימה חדד, העירה כי גישת "גן המשחקי הטבעי" האירה את החשיבות של המשחק וה"לכלוך" ככלי לפיתוח למידה עבור ילדים. מיצוב זה מסייע להרגיל את ההורה בחשיבות הנושא.
- נציג מכון התקנים, טל כהנא, הבהיר כי התקן הישראלי מבוסס על התקן האירופאי, ומתמקד במתקנים עצמם. סוגיות רבות שעלו בדיון אינם תוצר של מגבלות התקן, אלא של תכנון מקדים לקוי, אשר יוצר מצבים מסוכנים באמת. כך למשל, שביל אופניים החוצה אזורי פעילות של פעוטות יחייב התקנת גדר. התקן אינו עוצר שילוב של חומרים טבעיים ומלאכותיים או יצירת גבעות ומשחקי גובה – היעדר הביצוע של מרכיבים אלה קשורים לתפישות של יצרני מתקנים, דרישות הרשות והתושבים. לדעתו בשנים האחרונות ישנה תפישה חדשה המקודמת ברוח ההנחיות המוצגות, וזו הזדמנות טובה להביא לשינוי. יועץ הנוף העיר כי יתכן שיש להתייחס בעניין זה לשכר הטרחה המוקצה למתכננים, כך שיעודד אותם לתכנן על פי רוח ההנחיות המוצעות, הדורשות יותר השקעה בתכנון לעומת ביצוע.
- נציגת משרד התחבורה, טופז פלד שטיינברג, שלחה הודעה ובקשה להזכיר ששבילי אופניים בשטחים פתוחים צריכים להישקל לצד מכלול השיקולים בתכנון השטח הפתוח. כלומר, כבר בעת התכנון הכולל יש לבחון האם היתרונות של שביל אופניים העובר בגינה ציבורית (למשל: בטיחות הרוכב) מצדיקה פגיעה אפשרית בביטחון תנועת הילדים בגינה לעומת אלטרנטיבות.
- נציגת המרכז לשלטון מקומי, רות דיון, העירה כי השלטון המקומי פעיל בהטמעת התקנים באזורי המשחק לילדים. התפישה שהוצגה בועדה היא חשובה, ויש להטמיע אותה בקרב הועדה שעורכת מכרזים לרשויות מקומיות. לדעתה, הסיבה להעדפת מתקנים שאינם ברוח המוצגת אינה כספית, אלא היעדר מודעות והנחיות. מסמך ההנחיות שהוצג יכול להוות כלי מצוין לשינוי הגישה והרשויות המקומיות יכולות לתת את הדגשים הנכונים להקשר המקומי.
- נציגת הרשות להתחדשות עירונית, נועה זרמון, ביקשה לשים דגש על התנאים הטבעיים בתוך הגן, במיוחד במקומות בעלי תנאים ייחודיים כמו ירושלים.
- נציגת מינהל התכנון, מאיה טופול, שלחה הודעה עם הדגשים הבאים:
 - יש לשלב בדברי ההקדמה של הפרק התייחסות לסוגיות המרכזיות העולות מתוך ההנחיות כגון קשר בין דורי, קישוריות וכדומה.
 - ישנה חשיבות רבה בתכנון גני ילדים כמרחבים המדגימים נגישות ושוויון לכלל האוכלוסיות. לכן, חשובה במיוחד התייחסות לילדים ומלווים בעלי מוגבלויות.

- ישנה חשיבות רבה בעידוד הצבת מתקנים כגון מתקני ספורט, משחקי שח וכדומה על מנת לשלב את האוכלוסייה המבוגרת בפעילות הגנים.
- יש להיזהר מעידוד שהייה של כלבים באזורי המשחק של הילדים. בתל אביב התוצאה לעיתים היא דחיקה החוצה של ילדים צעירים ומשפחותיהם משטחי הגנים.
- יש להוסיף להתייחסות בנושא תאורה דגש על ביטחון אישי, בפרט בגנים הסמוכים לצירי תנועה.
- יש להוסיף התייחסות לשימוש בחומרים ידידותיים לסביבה, חומרים הממתנים פליטות חום וחומרים המתייחסים לאופי המקום.
- נציגת משרד הבריאות, רמה זילבר:
- בירכה על ההנחיות המוצגות והציעה לשלב מסרים בריאותיים בתכנון גנים המותאמים לילדים צעירים ומשפחותיהם כגון פעילויות קהילתיות, ספורט, תזונה נכונה, היגיינה, הגנה מהשמש וכדומה.
- ביקשה להדגיש שגן גם צריך לאפשר להורה לנוח ולהתחבר לקהילה, ויש להיזהר מהנחייה "לעבוד" ללא הפסקה על יכולות המשחק של הילד.
- נציגת קרן ברנרד ון ליר, דניאלה בן עטר, הדגישה את החשיבות של מיסוד הגישה של תכנון לילדים צעירים במסגרת תהליך ההטמעה באמצעות מסמך ההנחיות, רתימת שותפים, הכרזות על מדיניות ברשויות וכדומה. הדגישה כי בשלב זה חשובים התכנים להנחיות הרצויות, ובהמשך תקודם עבודה על אופן ההטמעה.

סיכום ונקודות להמשך

- חברי הועדה יעבירו למנהלי הפרויקט הערות מפורטות/חומרים נוספים בנוגע לטיטוט הפרק עד לתאריך 17.3.2020.
- הישיבה הבאה בנושא "מרחב הרחוב" תערך בחודש מאי. מועד וזימון מסודר ישלחו בהמשך.

נספח – משתתפי ועדת היגוי מס' 2 (לפי א"ב שמות משפחה, בנוסף לצוות ועדת העבודה)				
שם פרטי	שם משפחה	תפקיד	ארגון	בעל עניין
מוסטפא	אבו רומי	אדריכל מומחה לתכנון מוסדות חינוך	עצמאי	עצמאים
רינת	אזולאי שבתאי	אגף אדריכל העיר	עיריית באר שבע	רשויות מקומיות
נגה	אלבוים	אדריכלית, מנהלת מחלקת מבני ציבור עיריית חולון	פורום ה-15	רשויות מקומיות
דניאל	ברון	היחידה לתכנון אסטרגי	עיריית תל אביב-יפו	רשויות מקומיות
יערה	בשן-חכם	מתכנתת גני משחקים	עצמאית	עצמאים
איילת	גבעתי	ר' תחום פיתוח	"בטרם"	ארגונים אזרחיים
קותי	גלעד	מתכנן קהילתי	פורום מתכננים קהילתיים	ארגונים אזרחיים/רשויות מקומיות
רות	דיין מדר	מ. מחלקת חברה	המרכז לשלטון מקומי	רשויות מקומיות
ענת	הורוביץ-הראל	חוקרת בכירה	המועצה הישראלית לבניה ירוקה	ארגונים אזרחיים
יעל	היימן	אדריכלית העיר	עיריית בית שמש	רשויות מקומיות
רותם	זהבי	מ. אגף בטיחות סביבתית במוסדות חינוך	משרד החינוך	רשויות ממשלה
במה	זילבר	מ. סיעוד תכנית שחר	משרד הבריאות	רשויות ממשלה
נועה	זרמון	מ. תחום תכנון פרויקטים מיוחדים, הרשות להתחדשות עירונית	משרד השיכון והבינוי	רשויות ממשלה
סימה	חדד	ס' יו"ר המועצה	משרד החינוך	רשויות ממשלה
טל	כהנא	ראש תחום מתקני משחקים	מכון התקנים	רשויות ממשלה
אסף	לייבוויץ'	ע. מנהלת אגף חינוך קדם יסודי	משרד החינוך	רשויות ממשלה
חלי	לנדסמן	מ. תכנית אורבן 95 תל אביב	עיריית תל אביב	רשויות מקומיות
יצחק	מולדובסקי	מרכז בכיר פרוגרמה וסביבה	משרד השיכון והבינוי	רשויות ממשלה
יעל	מיטלמן	מ. תכנית לאומית לבטיחות ילדים	בטרם	ארגונים אזרחיים
מריאנה	סיגלוב-קליין	מ. תחום מדיניות תכנון	עיריית ירושלים	רשויות מקומיות
אמילי	סילברמן	ר' הקליניקה האורבנית	האוני' העברית	אקדמיה
ורד	סלומון	אדריכלית משרד השיכון	משרד השיכון והבינוי	רשויות ממשלה
שירי	פונדמינסקי	ראש תחום נוף	משרד השיכון והבינוי	רשויות ממשלה
בשמת	צפדיה-וולף	מ. המחלקה לפיתוח ותכנון קהילתי	עיריית תל אביב-יפו	רשויות מקומיות
דנה	שי	ד"ר, יו"ר מכון SEED לחקר התפתחות רגשית בינקות	המכללה האקדמית ת"א-יפו	אקדמיה